

Az idő lenyomatai

STEKOVICS JÁNOS FOTÓI

Furcsák a falak. Porladozó vakolatuk mintái, a beléjük ivódó salétrom erezetei, festésük málló foltjai nekem mindig is az időről beszéltek. Mindig is évszázadok nyomát kerestem és véltem fölfedezni reneszánsz paloták falain Veronában vagy Mantovában, a dalmáciai városkák sok millió lábtól fényes-re-simára koptatott köveiben. Sok évszázad életének, mulandóságának lenyomatait.

Mindezt azért bocsátom előre Stekovics János fotói okán, mert úgy érzem, valamiféle hasonló effektus adja e képek egyik lényegét, egyik lehetséges megközelítési módját. Az, ahogyan az idő lenyomatai megjelennek arcokon, ruhadarabokon, a paraszti világ rekvizitumaiban.

Furcsa világot építenek Stekovics János képei. Szokatlan, mert hisz a szerző nem él a fotográfiai eszköztár két meghatározó módszere között egyikkel sem. Bevett megoldás ugyanis, amikor a fotó elemei tervezett-épített módon szervülnek egymáshoz, állnak össze képpé, kikerülve saját, a látványeredetben meghatározó összefüggéseikből, s ily módon teremtenek artistikus, autonóm, immanens szabályoknak engedelmeskedő, sajátos atmoszférájú képi világot. Egy másik, alapvetőnek tekinthető megoldás és szemléleti rendszer meghagyja a látványelemeket eredeti összefüggéseikben, ám azokat valamilyen módon (élesség—életlenség; sajátosan, a kép szerzői szándékkal ekvivalens, belső szabályai szerint alkalmazott autonóm tónusértékeivel vagy sajátos térbeli rendezéssel) mintegy „elemeli” az eredeti közeg belső meghatározottságaitól, hogy azok mégiscsak a „bevett szabályok” szerinti képpé rendeződheszenek. És akkor megjelennek Stekovics János tanyavilágban készített fotói, amelyek mintegy szándékosan és kíméletlen következetességgel kerülnek a fotográfusi beavatkozás minden lehetséges módját; arcokat, kezeket, embereket, falakat, eszközöket merevítenek valami furcsa, szinte teátrális időtlenségbe; briliáns technikával, s mégis, totálisan eszköztelenül.

Milyen fotók hát ezek? És milyen fotós Stekovics János?

Valamiféle furcsa (lám, megint csak előkerült ez a jelző) atavizmus süt át képein. A valaha Vásárhelyen dolgozott Plohn Józsefet, „a magyar néprajzi fotózás kiváló úttörőjét” (Dömötör János) szokták felemlegetni képei kapcsán. S nem is véletlenül, hisz a szerzőnek két éve a szegedi Sajtóházban megrendezett kiállítása éppen a „Plohn nyomában” címet viselte. Az összehasonlítás mindenképpen indokolt hát, hisz Stekovics képeinek merev-mozdulatlan alakjai mintegy a múlt század végének fotográfiai kényszerből (alacsony érzékenységu nyersanyagok miatt szükséges hosszú megvilágítási idők) született módszerét idézik. Mindez azonban csak külsődleges kapcsolat kell, hogy legyen, hiszen azt a módszert a kényszer szülte, míg Stekovicsét föltehetően a szerzői attitűd, a világ sajátos fölmutatásának elhatározott és konzekvensen végigvitt szándéka. (Aligha véletlen, hogy mostani, vásárhelyi kiállítása már a „Fotográfia” címet viseli.)

Szóval, úgy tűnik, mindenképpen föl kell tételoznünk e fotográfiák esetében egy szerves, belső meghatározottságot és vezérelvet a módszerválasztásban. Föl kell tételoznünk, hisz e képek mást és máshogyan adnak-mondanak, mint a Plohn-féle eredetiek a maguk korában, vagy akár ma, hisz a kép is kora meghatározó kulturális közegében él, és fejt ki hatását. E „kimerevített” módszer pedig a fotográfia mai szférájában valamiféle furcsa idegenséget sugároz, mintegy sajátos szerzői távolságtartást az ábrázolt világtól. Pedig hát a képeken átsütő szeretet, a tanyai világra és embereire hangolt szerzői érzékenység világossá teszik, hogy mégsem erről van szó. Akkor hát, miről?

Tulajdonképpen most érkezünk el odáig, ahol mintegy másodszer „csavarodnak meg” a dolgok Stekovics János fotóinak értékelésében. Mert végül is, alighanem arról van szó, hogy e furcsa módszer ebben az esetben mintegy az *időtlenség* képi dimenzióit van hivatva megteremteni. Oly módon vonva el az elemeket a látványeredetből, hogy a fotográfia mai lehetőségei által adott, s szinte konvencionálissá vált módszereket fölrúgva éppen e merevítő szerkesztési móddal képes mégis új, autonóm képi látványt teremteni, anélkül, hogy a bevett eljárások bármelyikét alkalmazva meg kellene bontania a dolgok eredetiben adott szerves összefüggéseit.

Nos, azt hiszem, valahol itt kell keresnünk Stekovics János fotográfiáinak lényegét. Egy újító módszerben és egy sajátosan egyedi megközelítésben és — eredményben.

Eddig eljutva a kritikában, természetesen föl kell tenni a kérdést: jók-e igazán azok a fotók, amelyeket Stekovics most kiállított? Vajon van-e, lehet-e meghatározó módon helyük a mai magyar fotográfiában? Úgy érzem, e kérdésekre egyelőre mintegy tendenciaszerűen lehetne felelni. Már csak azért is, mert maga a szerzői attitűd és módszer is folyamatjellegű, az időben alakul ki, érik és változik. Annyi bizonyos, hogy amikor Stekovics János első ilyen karakterű képei évekkal ezelőtt elkészültek, csak kevésbé voltak meggyőzőek, hiszen az általa alkalmazott módszer akkor még nem mehetett keresztül azon a szerves fejlődésen, amit ma magáénak tudhat. Mostani munkái immár kétségtelenül e metódus érett kezeléséről vallanak, s bizonyítanak is: sajátos, koherens eredményt hozhat ez a szerzői alapállás. E fotográfiák olyan tanyai világot teremtenek meg a néző számára, amely lényege szerint anakronisztikus (mint ahogyan az az alkalmazott metódus is), de amelyben tiszták és egyneműek az emberi kapcsolatok interperszonális értelemben, valamint a belátható, felfogható, át- és megélhető környezet viszonyában egyaránt.

Úgy tűnik, folytatható és továbbfejleszthető, szervesen továbbépíthető szerzői világ Stekovics Jánosé. S mint ilyen, várakozásokat is kelt az emberben. Ha pedig képek képesek várakozást kelteni lehetséges jövőjük, a folytatás iránt, az már minőséget is jelez, s nem is akármilyent.

SZÁVAY ISTVÁN